

DOCUMENTAR

Oficierea slujbelor religioase în unitățile publice de învățământ din România

I. Petiția adresată de Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință Colegiului Director al Consiliului Național pentru Combatere a Discriminării¹

Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință^{*2}

Domnului Președinte al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării

Stimate Domnule Președinte,

(...)

Prin prezenta, urmărind interesul superior al copiilor, luând în considerare prevederile internaționale, constituționale și naționale privind drepturile copiilor cu referire, în special, la dreptul la egalitate în fața legii, dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și dreptul la educație, vă rugăm să confirmați și să sancționați discriminarea creată prin oficierea slujbelor religioase – la începutul și în cursul anului școlar – în unitățile publice de învățământ din România.

Întrucât faptele reclamate sunt săvârșite în majoritatea unităților publice de învățământ, iar *Asociația* a sesizat în mai multe rânduri Ministerul Educației Naționale cu privire la această problemă, apreciem, în conformitate cu prevederile art. 6 din Ordinul Președintelui CNCND nr. 144/2008, că reclamatul în cauză este această autoritate publică, cu sediul în str. Gen. Berthelot, nr. 28-30, Sector 1, București și astfel vă rugăm ca hotărârea ce o veți adopta să îi fie opozabilă.

Situația de facto

Este cunoscut faptul că, în majoritatea unităților publice de învățământ din România (inclusiv în unitățile de învățământ pre primar), în fiecare an, în prima zi a anului școlar (dar și cu alte ocazii, precum darea în folosință a unor clădiri, terenuri de sport, săli de sport ori săli de clasă sau chiar cu ocazia dotării sălilor de clasă, inclusiv cu calculatoare sau tehnică de calcul), directorii invită slujitori ai cultelor religioase (în special preoți creștin ortodocși) pentru oficierea unor slujbe religioase.

---

¹ Petiție înregistrată la CNCND la nr. 4511/05.09.2017.

² *Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință* a fost înființată în scopul promovării libertății de conștiință – ca drept fundamental al ființei umane –, a respectului față de persoana umană și a mediului în care trăiește, a caracterului secular al statului român, în sensul valorilor constituționale, care separă autoritățile publice de biserică, excluzând imixtiunile și asigurând autonomia bisericii în raport cu statul, condiție a unei adevărate libertăți de conștiință. Petiția este redactată și semnată și în numele personal al semnatarului, Emil Moise, cu domiciliul în Buzău [...] și – pe cale de consecință – ori de câte ori va fi citată sau invocată *Asociația*, cu referire la soluționarea acestei petiții, vă rog să mă invocați și să mă citați, alături de aceasta, în calitate de petent. Petiția va fi susținută în special cu referire la drepturile copiilor, însă, în ce mă privește, referințele legale vor avea în vedere prevederile privind drepturile omului.

Astfel de practici nu au fost reglementate și cu atât mai puțin autorizate prin norme ale Ministerului Educației sau prin alte acte normative și sunt interzise explicit prin prevederi legale (*infra*).

Este adevărat că *Religia*, materie confesională, este predată – deși mai degrabă *practicată* este termenul potrivit – în unitățile publice de învățământ din România (cu excepția unităților de învățământ pre primar), însă aceasta este reglementată foarte strict, ca materie facultativă. Mai mult, începând cu 23 ianuarie 2015, odată cu publicarea în Monitorul Oficial a Deciziei Curții Constituționale nr. 669/2014, caracterul de disciplină facultativă al *Religiei* a căpătat un sens tare. *Religia* nu mai este predată tuturor copiilor aflați în unitățile publice de învățământ, ci doar celor ai căror părinți solicită explicit, anual, studiul acestei materii, sau elevilor majori care, la fel, depun o solicitare explicită.

În școala unde predau, de exemplu, unde înscrierea pentru studiul *Religiei* se face legal, pentru anul școlar 2017-2018, mai mult de 400 de elevi, dintr-un total de aproximativ 800, nu au solicitat *Religia* ca materie de studiu. În multe unități publice de învățământ sunt părinți sau elevi majori care nu au optat pentru studiul *Religiei*.

Acceptând oficierea de slujbe și alte servicii religioase în timpul programului școlar – *Asociația* a primit sesizări ale unor părinți care s-au plâns că, în timpul orelor de curs, copiii lor au fost duși într-o sală pentru *împărtășire* sau *sposedanie*, fără acordul lor – unitățile publice de învățământ discriminează copiii care sunt crescuți acasă în altă confesiune, în familii agnostice, sau non-teiste și chiar copiii crescuți în aceeași religie precum cea oficiată în școli, dar care nu au ales pentru studiu *Religia* și nu doresc primirea unor astfel de servicii religioase prin care statul le încalcă dreptul fundamental la egalitate în fața legii, în legătură cu dreptul fundamental la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și dreptul fundamental la educație.

Dincolo de manifestarea unui act de discriminare, situația reprezintă un abuz, pe care vi-l detaliem pentru o mai bună aprofundare a contextului.

Astfel, aprobarea de către directorii unităților publice de învățământ a oficierei slujbelor religioase și a altor servicii religioase reprezintă o încălcare a drepturilor fundamentale ale copiilor la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și la educație, faptă sancționată penal prin prevederile art. 381 C.pen. (de altfel, similar, Curtea Constituțională, în motivarea Deciziei nr. 669/2014 a confirmat acest abuz în legătură cu înscrierea din oficiu a copiilor pentru studiul disciplinei confesionale *Religie*).

Ca urmare a unui demers în colaborare cu Ministerul Educației, *Asociația* a strâns probe care demonstrează că, la începutul anului școlar 2005-2006, în peste 90% din unitățile publice de învățământ au avut loc slujbe religioase, în incinta acestora, susținute de preoți, deși în Codul penal fapta era sancționată ca infracțiune. Fapta este cu atât mai gravă cu cât persoanele obligate erau copii, aflați în instituții publice de învățământ, în timpul programului școlar obligatoriu.

La vremea respectivă (septembrie 2007), *Asociația* a sesizat, prin Parchetul General, toate parchetele din România. În discuțiile purtate, procurorii sau funcționarii Poliției judiciare desemnați pentru cercetarea faptelor sesizate au confirmat caracterul penal al faptelor, însă aceștia, în majoritatea cazurilor, și-au exprimat neputința din cauza „numărului mare de cazuri”, sugerând în mod explicit să implicăm Ministerului Educației și inspectoratele școlare.

Cu toate acestea, directorii unităților publice de învățământ au continuat și continuă să aprobe oficierea de slujbe și alte servicii religioase în incinta școlilor, în timpul orelor de curs,

în prezența elevilor/elevelor și a cadrelor didactice, informațiile fiind prezentate adesea în mass-media sau chiar postate pe site-urile unora dintre unitățile publice de învățământ sau inspectoratele școlare (în anexa atașată prezentei am indicat câteva linkuri către articole în care se menționează oficierea de slujbe religioase la începutul anului școlar 2016-2017 – sunt și comunicate de presă în care, în unele orașe, sunt raportate astfel de ceremonii religioase în toate unitățile publice de învățământ, cum, de asemenea, sunt și fotografiile sau filmări de la evenimente).

Asociația a sesizat în mai multe rânduri Ministerul Educației și inspectoratele școlare județene, cu privire la acest abuz, însă persoane care au susținut explicit interesul Bisericii Ortodoxe Române, în detrimentul interesului superior al copiilor, ocupând funcția de ministru sau înalt funcționar public ori inspector școlar general, au respins sesizările în mod nelegal ori au sabotat dispozițiile ministrului Educației favorabile demersurilor (în urma audienței din 1 noiembrie 2016 ministrul Educației a dispus, în aplicarea legislației privind educația, ca în școli să nu se mai officieze slujbe religioase – decizia ministrului, sabotată din interiorul ministerului, nu a fost transmisă către inspectoratele școlare, acesta urmând să fie schimbat odată cu aflarea rezultatelor alegerilor parlamentare din decembrie 2016).

Asociația are în vedere depunerea unor denunțuri penale împotriva tuturor demnitarilor și funcționarilor publici implicați.

O petiție cu un conținut similar a fost adresată Camerei Deputaților de Uniunea Bisericilor Creștine după Evanghelie din România, prin adresa nr. 494/19.02.2015.

În toate unitățile publice de învățământ în care am predat în cei 16 ani de activitate didactică s-au oficiat astfel de slujbe și servicii religioase la care, alături de elevi/eleve, fiind organizate în timpul programului școlar, sunt obligate să participe și cadrele didactice.

Eu nu am dorit să particip la astfel de evenimente, organizate și aprobate în mod nelegal în unitățile publice de învățământ, pe care de altfel le-am criticat și reclamat, însă atitudinea mea, care m-a obligat să îmi declin valorile proprii, a atras tot felul de presiuni asupra mea, sugestii privind eventuala mea moarte, în cancelarie, inițiate de profesorul-preot care predă Religia în școală, reclamații, inclusiv anchete în școală, amenințări, amenințări publice, cum au fost (printre altele) cele proferate de juristul Episcopiei Buzăului și Vrancei, preot creștin ortodox, în numele acestei instituții, în școala în care predau, în prezența directorului școlii și o plângere penală împotriva mea, semnată de episcopul Buzăului și Vrancei și de juristul Episcopiei (Dosarul nr. 2417P/2006, Parchetul de pe lângă Judecătoria Buzău).

Este, de asemenea, cunoscut, cazul profesorului de cultură civică, istorie și geografie, Emil Marcu, care, în anul 2007, a fost nevoit să părăsească școala și comunitatea din comuna Boghești, județul Vrancea, pentru că a fost marginalizat de colegi și de săteni, deoarece nu a vrut să sărute crucea întinsă în acest scop de preotul creștin ortodox care oficia o slujbă, în incinta școlii, în timpul programului școlar, cu ocazia deschiderii anului școlar 2006-2007 [despre caz se poate citi (<http://evz.ro/dascal-exilat-fiindca-n-a-pupat-crucea-428771.html>) accesat la 1 septembrie 2017].

Având în vedere și cele de mai sus, oficierea de slujbe religioase la începutul și în cursul anului școlar reprezintă un act de discriminare și față de cadrele didactice care nu participă și/sau se opun acestor practici ilegale, ducând la marginalizarea lor și la punerea lor într-o situație vulnerabilă, situații care reprezintă chiar esența discriminării.

Faptul că aceste cadre didactice sunt obligate să participe la deschiderea anului școlar după formula religioasă arată că impactul concret al marginalizării și vulnerabilizării reprezintă o

discriminare directă. Solicit CNCD să se pronunțe și cu referire la discriminarea cadrelor didactice aflate în această situație.

Singura posibilitate de transmitere a valorilor religioase prin intermediul unităților publice de învățământ este ora de *Religie*, strict reglementată prin prevederi ale legii educației, lege organică specială, dar și prin prevederi internaționale care limitează conținutul programelor școlare pentru materia *Religie*. În plus, prin Decizia Curții Constituționale nr. 669/2014 s-a statuat că transmiterea acestor valori se face numai către elevii ai căror părinți au solicitat explicit studiul *Religiei*, printr-o cerere scrisă, sau către elevii majori care au depus o astfel de solicitare.

Oficierea de slujbe sau servicii religioase în cadrul unităților publice de învățământ nu numai că nu este permisă prin act normativ, dar este sancționată ca infracțiune prin prevederile Codului penal (art. 381) și este interzisă explicit prin prevederile art. 7 alin. (1) din Legea învățământului nr. 1/2011 și ale art. 4 din Regulamentul de Organizare și Funcționare a Unităților de Învățământ Preuniversitar, aprobat prin Ordinul Ministrului Educației nr. 5115/2014: „în unitățile, în instituțiile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale sunt interzise activitățile de natură politică și prozelitismul religios”, respectiv „unitățile de învățământ se organizează și funcționează independent de orice ingerințe religioase, în incinta acestora fiind interzise organizarea și desfășurarea activităților de prozelitism religios”.

Revenind la obiectul principal al prezentei petiții, oficierea de slujbe religioase în unitățile publice de învățământ constituie o discriminare față de elevii care sunt crescuți acasă în altă confesiune, în familii agnostice sau non-teiste și chiar elevii crescuți în confesiunea respectivă, dar care nu au optat pentru studiul *Religiei* în școală (dacă sunt majori) sau ai căror părinți nu au optat (în cazul elevilor minori) și față de cadrele didactice (obligate să asiste) și care nu împărtășesc valorile religiei ale cărei valori sunt transmise.

De jure

Principalul act pe care îl avem în vedere în susținerea prezentei petiții îl reprezintă Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, cu trimitere, în special, la art. 2, 3, 14, 28 și 29 (nediscriminarea, interesul superior al copilului, dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, dreptul copilului la educație, respectiv scopurile educației).

Convenția cu privire la Drepturile Copilului a fost adoptată la 20 noiembrie 1989 și a fost ratificată de România prin Legea nr. 18/1990, republicată (M.Of. nr. 314 din 13 iunie 2001).

Nediscriminarea este considerată de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului ca un principiu general, cu o importanță fundamentală pentru implementarea Convenției cu privire la Drepturile Copilului în întregul ei. Principiul nediscriminării este afirmat în art. 2 care, la pct. 1, statuează că statele se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în *Convenție* tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de (printre altele) religie, iar la pct. 2. obligă statele să ia toate măsurile de protejare a copilului împotriva oricărei forme de discriminare.

Articolul 14 al Convenției cu privire la Drepturile Copilului impune statelor părți respectarea dreptului copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

Interesul superior al copilului este statuat ca principiu general în art. 3 al Convenției cu privire la Drepturile Copilului, iar art. 2 alin. (4) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului prevede că principiul interesului superior al copilului va

prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și de organisme private autorizate, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești.

Articolul 28 al Convenției cu privire la Drepturile Copilului menționează că statele asigură exercitarea dreptului la educație pe baza egalității de șanse și sunt de acord, în baza art. 29, că educația copilului trebuie să urmărească cultivarea respectului pentru drepturile ființei umane și libertățile fundamentale și totodată pregătirea copilului să îi permită să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de prietenie între grupurile etnice, naționale și religioase.

Așa cum este reglementat în cuprinsul acestui important act internațional, nici o dispoziție din Convenție nu aduce atingere prevederilor mai favorabile pentru realizarea acestor drepturi ale copilului care pot figura: a) în legislația unui stat parte; sau b) în dreptul internațional în vigoare pentru statul respectiv (art. 41).

Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a definit discriminarea ca implicând „orice diferențiere, excludere, restricție sau preferință bazate pe motive de (*printre altele*) religie ce au ca scop sau efect anularea sau împiedicarea recunoașterii, deținerii sau exercitării de către toate persoanele, a tuturor drepturilor și libertăților, în mod egal”.

În România, principiul nediscriminării a fost statuat prin prevederile art. 4 și 16 din Constituție, iar transpunerea în legislația națională s-a făcut prin O.G. nr. 137/2000, dar și prin alte legi specifice situației reclamate în prezenta, precum Legea nr. 272/2004, sau legislația privind educația.

Definiția discriminării este reglementată prin prevederile art. 2 alin. (1) al O.G. nr. 137/2000, republicată, astfel: „orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de (*printre altele*) religie, care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice”.

Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea (*printre altele*) a dreptului la educație și la pregătire profesională [art. 1 alin. (2) lit. e) pct. (v) din actul normativ menționat care, conform art. 3 lit. d), se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în ceea ce privește sistemul educațional].

În conformitate cu prevederile art. 9 și 14 ale Convenției europene a Drepturilor Omului,

9.1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie;

14. Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie (...)

iar în conformitate cu prevederile art. 1 al Protocolului nr. 12 la *Convenție*,

1.1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie (...) 1.2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

Prin art. 3 lit. d) și a) din *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului*, adoptată la Paris, la 14 decembrie 1964, ratificată de România prin Decretul nr. 149/1964, pentru a elimina sau preveni orice discriminare, statele participante își iau angajamentul să nu admită, în cazul unui ajutor eventual, dat sub orice formă, de către autoritățile publice instituțiilor de învățământ, nici o preferință sau restricție bazate exclusiv pe faptul că elevii/elevetele aparțin unui grup determinat și totodată să abroge orice dispoziții legislative și

administrative și să pună capăt oricărui practici administrative care ar comporta o discriminare în domeniul învățământului.

În jurisprudența *Curții Europene a Drepturilor Omului*, dar și a instanțelor din România, s-a desprins obligația statului de a se abține să impună credințe în locurile în care persoanele sunt dependente de el sau în locurile în care asemenea persoane sunt deosebit de vulnerabile. Școlarizarea copiilor reprezintă un sector deosebit de sensibil deoarece, în acest caz, puterea de constrângere a statului este impusă unor spirite fără (după nivelul de maturitate al fiecărui copil) capacitatea critică care permite distanțarea față mesajul rezultând din preferința manifestată de stat în materie religioasă.

Convinsă de justețea cauzelor pentru care militează – respectarea dreptului copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și asigurarea unui mediu de educație demn – *Asociația* vă adresează rugămintea ca, în baza prerogativelor funcției și în conformitate cu prevederile Constituției României, ale O.G. nr. 137/2000, ale legislației naționale și internaționale privind drepturile copilului și ale legislației educației, să confirmați situația discriminatorie reclamată în prezenta și să o sancționați, astfel încât în unitățile publice de învățământ din România să se respecte dreptul fundamental al copilului la egalitate de tratament, în legătură cu dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și astfel, legat de cele sesizate în prezenta, să nu se mai officieze servicii religioase în incinta unităților publice de învățământ la începutul sau în timpul anului școlar.

În conexiune cu această cerere, *solicit CNCD să confirme discriminarea mea* (și a cadrelor didactice aflate în situații similare) prin ținerea de slujbe religioase în școli.

Prin solicitarea organizației și a mea dorim să ajutăm la identificarea punctelor vulnerabile în modul de protecție și respectare a drepturilor copilului în sistemul public de educație, aducându-ne aportul, ca reprezentanți ai societății civile, la succesul în promovarea toleranței și a drepturilor ființei umane.

Vă asigurăm de întreaga noastră colaborare și de faptul că demersul nostru nu urmărește decât respectarea legislației naționale și aplicarea acesteia în spiritul promovării interesului superior al copilului în sistemul de educație și nu numai.

Anexăm și adresa prin care, referindu-se la deschiderea anului școlar 2014-2015, Ministerul Educației din Republica Moldova a solicitat directorilor unităților publice de învățământ ca, în respectarea prevederilor legii educației și ale art. 14 din Convenția privind Drepturile Copiilor, să excludă ritualurile religioase din organizarea evenimentelor școlare.

Vă rog, Doamne Președinte, să primiți distinsele mele considerații,

Emil Moise
Președinte al Colegiului Director

ANEXA 1 - Slujbe început de an școlar**Bacău**

(<http://parohiasfintiivoievozibacau.ro/deschiderea-anului-scolar/>)

(inclusiv video)

(<http://www.desteptarea.ro/un-nou-inceput-prima-zi-de-scoala/>)

Directorul Școlii G. Bacovia, din Bacău: „la început de an, este binevenită o astfel de slujbă religioasă, pentru ca atât cadrele didactice, cât și elevii să pornească cu bine în activitate. În ultimul an, am avut o mulțime de probleme în școală și am zis că trebuie să facem ceva. Mai multe cadre didactice au avut probleme de sănătate, soțul unei doamne a decedat, la scurt timp, un alt cadru didactic a avut un deces în familie, fostul director al școlii are grave probleme de sănătate și este internat în spital, iar problemele nu se mai opresc. Am zis că o slujbă religioasă este potrivită la debut de an școlar și poate astfel mai alungăm răul care s-a abătut asupra semenilor noștri, iar elevii vor fi păziți de probleme”:

(<http://www.desteptarea.ro/slujba-de-pace-si-resfintire-la-scoala-george-bacovia-bacau/#comment-179904>)

Botoșani

(<http://www.ziare.com/botosani/stiri-actualitate/deschiderea-anului-scolar-la-colegiul-national-a-t-laurian-cu-deputat-si-boboci-emotionati-4974080>)

(<http://www.somaxtv.com/emotii-chipuri-dragi-si-nerabdare-a-inceput-scoala/>)

Băila (toate școlile)

(<http://www.primariabraila.ro:7200/lists/news/dispform.aspx?id=516>)

Bârlad

(http://adevarul.ro/locale/vaslui/deschidere-an-scolar-barlad-7_5417018a0d133766a827122e/index.html)

Brașov, Făgăraș

(<http://ziarullumina.ro/elevii-transilvaneni-binecuvantati-la-inceput-de-an-scolar-94932.html>)

Hunedoara

(<http://glasul-hd.ro/primul-clopotel-din-noul-scolar-sunat-pesto-60-de-mii-de-elevi-si-prescolari-au-inceput-scoala-galerie-foto/>)

Petricani

(<http://zch.ro/deschidere-de-scolar-la-petricani/>)

Comuna Brădeanu (video)

(https://www.youtube.com/watch?v=SWhM03zdW_c)

Călărași

(<http://observatorcl.info/2016/09/13/liceul-danubius-si-a-deschis-portile-pentru-un-nou-an-scolar/>)

(<http://observatorcl.info/2016/09/13/elevii-si-dascalii-scolii-gimnaziale-tudor-vladimirescu-binecuvantati-la-inceput-de-an-scolar/>)

Cluj (slujbă la Capela ortodoxă din incinta școlii)

(<http://ziarullumina.ro/sarbatoare-la-coala-constantin-brancusi-din-cluj-97277.html>)

Satul Crucea

(<http://scoalagimnazialacr.wixsite.com/scoalacrucea>)

Fetești (școli și grădinițe publice)

(<http://protopopiatulfetesti.ro/informatii/inceput-de-an-scolar-2016-2017.html>)

Iași (slujbă de sfințire în timpul anului școlar)

(<https://doxologia.ro/educatie/ora-de-religie/slujba-de-sfintire-la-scoala-gimnaziala-george-calinescu-din-iasi>)

Roșiorii de Vede

(<http://www.mediasudtv.ro/educatie/scoala/festivitati-de-deschidere-a-anului-scolar-2016-2017.html>)

Teleorman

(<http://www.mediasudtv.ro/educatie/scoala/festivitati-de-deschidere-a-anului-scolar-2016-2017.html>)

Vrancea

(<https://www.ziaruldevrancea.ro/special/educatie/1588834150-scoala-a-debutat-cu-trei-zile-mai-devreme-dar-cu-aceleasi-probleme-vechi.html>)

ANEXA 2 – Recomandarea Ministerului Educației al Republicii Moldova privind excluderea ritualurilor religioase la începutul anului școlar

MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA

Piața Marii Adunări Naționale, nr. 1
MD-2033 Chișinău
Republica Moldova
tel. 23-33-48, fax: 23-35-15
www.edu.md

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РЕС
ПУБЛИКИ МОЛДОВА

Пляца Марий Адунэрь Национале, 1
МД-2033 Кишинэу
Республика Молдова
тел. 23-33-48, факс: 23-35-15
www.edu.md

19.08.14 nr. 02/13-129

*Cu privire la organizarea
primei zile a anului școlar 2014-2015*

**Direcțiilor generale raionale/municipale
 învățământ, tineret și sport,
 instituțiilor de învățământ**

Prin prezenta, Ministerul Educației aduce la cunoștință că anul școlar 2014-2015 va începe la 1 septembrie. Ziua de 1 septembrie este ziua în care se va sărbători **Ziua Cunoștințelor** și se vor organiza orele în conformitate cu orarul aprobat în fiecare instituție de învățământ.

Managerii instituțiilor de învățământ sînt liberi în alegerea modalității de organizare și desfășurare a sărbătoririi **Zilei Cunoștințelor** și începutului noului an școlar. Ministerul Educației recomandă ca, în cazul deciziei de organizare a unui eveniment solemn dedicat sărbătorii, acesta să înceapă cu onorarea simbolurilor de stat, să nu dureze mai mult de 45 minute, să excludă ritualuri religioase, respectînd astfel Art. 4 (3) din Legea Învățămîntului, Art.14 din Convenția privind Drepturile Copilului.

Managerii instituțiilor de învățământ pot organiza pentru copii, în afară de evenimentul solemn, și alte activități motivante și interesante pentru elevi.

Prima oră în orarul zilei de 1 septembrie va fi ora întîlnirii diriginților cu elevii. Dirigintele este liber în alegerea subiectului discuției cu copii la această oră, asigurînd racordarea tematicii abordate la particularitățile de vîrstă și interesele elevilor.

Ministerul Educației recomandă cadrelor didactice să creeze pentru fiecare elev oportunități de implicare activă în activitățile organizate în cadrul primei ore, să faciliteze integrarea în colectiv a elevilor nou veniți, să asigure un mediu lipsit de riscuri pentru fiecare elev și să excludă orice forme de discriminare.

Viceministru

Liliana Nicolaescu-Onofrei

Chicu V. 22-23-34-60

II. Punctul de vedere al Ministerului Educației Naționale transmis Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării

Nr. Dosar: 462/2017

Nr. Petiție: 4511/05.09.2017

Către,

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU COMBATEREA DISCRIMINĂRII

(...)

Subscrisul, Ministerul Educației Naționale (fost M.E.N.C.Ș) (...) prin reprezentant legal, formulează:

PUNCT DE VEDERE

Invocăm excepția necompetenței materiale a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării și respingerea sesizării ca inadmisibilă, pentru următoarele considerente:

Prin Decizia nr. 997/2008 a Curții Constituționale s-a admis excepția de neconstituționalitate a art. 20 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, considerând că, în măsura în care s-ar admite că pe calea controlului jurisdicțional prevăzut de O.G. nr. 137/2000, CNCD poate să constate existența unor situații discriminatorii ce își au izvorul direct în conținutul unui text de lege, s-ar pune în discuție legitimitatea Consiliului de a înlătura consecințele faptelor discriminatorii prin hotărâri ce pot duce, în ultimă instanță, la încetarea aplicabilității unor dispoziții de lege și chiar aplicarea unor alte texte de lege, încălcându-se principiul separației puterilor în stat prin interferarea în atribuțiile legislativului, dar și ale Curții Constituționale, care îndeplinește rolul de legislator negativ, atunci când constată lipsa de conformitate dintre prevederile unei legi sau ordonanțe și dispozițiile constituționale, inclusiv cele ale art. 16 care se referă la egalitatea în drepturi a cetățenilor.

Astfel, considerăm că în prezenta cauză dispozițiile deciziei Curții Constituționale menționate mai sus sunt pe deplin aplicabile în ceea ce privește competența CNCD de a califica din punct de vedere legal un act administrativ-normativ; acest atribut aparține exclusiv instanțelor judecătorești de contencios administrativ așa cum prevede în mod expres și art. 1 alin. (1) din Legea 554/2004 a contenciosului administrativ.

De asemenea, considerăm că, în cauza sesizată, CNCD nu deține competențe, întrucât legea este aceeași pentru toți, nefiind vorba de o încălcare a principiului egalității în fața legii.

Raportat la prevederile O.G. nr. 137/2000, republicată, cu modificările și completările ulterioare, considerăm că plângerea formulată de petent este **INADMISIBILĂ**.

Includerea Religiei ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun, nu reprezintă o problemă de natură a genera nerespectarea libertății conștiinței, câtă vreme dispozițiile legale nu generează obligații de natură a urma cursuri având ca obiect o anumită religie, contrară convingerilor fiecăruia.

Articolul 18 alin. (1) din Legea Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare reprezintă o consacrare a dispozițiilor constituționale ale art. 32 alin. (7) din Constituție.

Obligativitatea disciplinei Religie este opozabilă numai statului care este ținut de necesitatea organizării învățământului religios prin asigurarea predării Religiei pentru cele 18 culte

recunoscute. Faptul că alin. (2) al art. 18 din Legea educației naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare dă elevului dreptul de opțiune prin instituirea posibilității de a nu participa la aceste cursuri, consacră caracterul opțional al disciplinei, care, de această dată, vizează elevul major, părintele sau tutorele legal instituit pentru elevul minor.

În baza prevederilor Legii Educației Naționale nr. 1/2011, cu modificările și completările ulterioare, a fost elaborată Metodologia de organizare a predării disciplinei Religie în învățământul preuniversitar, aprobată prin OMECS nr. 5232/2015.

Prezentul act normativ precizează că:

Art. 2 alin. (2) „În conformitate cu prevederile legale, elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul de a participa la ora de Religie, conform confesiunii proprii”.

Art. 3 alin. (1) „Părinții/tutorii legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevii majori care doresc să își exercite dreptul de a participa la ora de Religie își exprimă opțiunea în scris, într-o cerere adresată unității de învățământ, în care precizează și numele cultului solicitat”.

Art. 6 „În situația în care părinții/tutorii legal instituți ai elevului minor, respectiv elevul major decid, în cursul anului școlar, schimbarea opțiunii de a frecventa ora de Religie, situația școlară a elevului respectiv pe anul în curs se încheie fără disciplina Religie”.

Art. 9 „(1) În cazul în care numărul mic de cereri depuse la unitatea de învățământ pentru frecventarea orei de Religie pentru un anumit cult sau alte motive obiective nu permit organizarea predării disciplinei Religie pentru acel cult în niciuna din situațiile menționate anterior, elevii cărora nu li s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină pot să participe la studiul Religiei în cadrul cultului propriu.

(2) Pentru punerea în aplicare a prevederilor alin. (1), inspectoratele școlare încheie acorduri de parteneriat cu reprezentanții instituțiilor de cult, valabile cel puțin pe durata unui an școlar, în care se reglementează modalitatea de organizare și desfășurare a orei de Religie pentru elevii care studiază această disciplină în cadrul cultului propriu.

(3) Acordurile de parteneriat prevăzute la alin. (2) trebuie să conțină reglementări cu privire la următoarele aspecte: locul de desfășurare a orei de Religie – spații școlare sau spații puse la dispoziție de către cult, asigurarea de către instituția de cult a personalului didactic calificat, abilitat să predea disciplina Religie în baza protocolului încheiat de Ministerul Educației și Cercetării Științifice și cultul religios respectiv, modalitatea de evaluare, modalitățile, responsabilitățile și termenele de comunicare/transcriere în cataloage a absențelor și a rezultatelor școlare.

(4) Persoanele nominalizate de către reprezentanții instituțiilor de cult pentru predarea disciplinei Religie pentru elevii aflați în cazurile prevăzute la alin. (1) trebuie să îndeplinească condițiile prevăzute de legislația în vigoare și să se angajeze să parcurgă programa corespunzătoare nivelului de clasă în care se află elevul/elevii”.

Art. 10 „Pentru elevii care nu solicită frecventarea orei de Religie sau cărora nu li s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină, unitățile de învățământ stabilesc prin propriul regulament de organizare și funcționare activitățile pe care aceștia le pot desfășura, spațiile în care se desfășoară activitățile, precum și responsabilitățile privind asigurarea supravegherii și siguranței elevilor, în perioada în care ceilalți elevi ai clasei participă la ora de Religie”.

Art. 11 „(1) Elevii cărora nu li se pot asigura condițiile pentru frecventarea orelor de Religie, conform confesiunii proprii, pot solicita să participe, în calitate de audienți, la orele

de Religie organizate de unitatea de învățământ pentru elevii aparținând altor culte. Participarea se aprobă de către conducerea unității de învățământ, la solicitarea scrisă a părinților/tutorilor legal instituți ai elevilor minori, respectiv la solicitarea elevilor majori.

(2) Elevii care participă ca audienți la ora de Religie, conform prevederilor alin. (1), nu vor fi evaluați, iar situația școlară a acestora se încheie fără disciplina Religie”.

Ministerul Educației Naționale a transmis o adresă către inspectoratele școlare, prin care se solicită unităților de învățământ să informeze elevii și părinții/reprezentanții legali ai elevilor din învățământul primar, gimnazial, liceal și profesional referitor la prevederile legale privind participarea la orele de religie, precum și conținutul și motivarea Deciziei Curții Constituționale nr. 669 din 12 noiembrie 2014.

Cu privire la participarea unor reprezentanți ai cultelor la festivitățile de deschidere a anului școlar, facem precizarea că pregătirea și desfășurarea acestor activități este gestionată de către conducerile unităților școlare și consiliile de administrație ale acestora.

În concluzie, raportat la obiectul sesizării și la dispozițiile legale menționate, vă rugăm să constatați că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 2 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și să respingeți sesizarea ca fiind neîntemeiată.

Cabinet Secretar de Stat
Gabriel Liviu Ispas
Director General
Crina-Mădălina Ciobanu
Consilier Daniela Georgiana Bucată

***

III. Răspunsul Asociației Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință la susținerile MEN din adresa înregistrată la CNCD sub nr. 5175/2017

Domnului Președinte al Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării³
Stimate Doamne Președinte,
(...)

În data de 05.09.2017 v-am adresat o petiție, în numele *Asociației*, dar și în interes personal, înregistrată la CNCD sub nr. 4511, prin care vă rugăm să confirmați și să sancționați discriminarea creată prin oficierea slujbelor și a altor servicii religioase – la începutul și în cursul anului școlar – în unitățile publice de învățământ din România. În baza petiției a fost constituit dosarul sus-menționat, în care reclamat este Ministerul Educației Naționale (în continuare, și MEN).

Așa cum am arătat în petiția adresată CNCD, oficierea de slujbe și alte servicii religioase în unitățile publice de învățământ constituie o discriminare față de elevii care sunt crescuți acasă în altă confesiune, în familii agnostice sau non-teiste și chiar elevii crescuți în confesiunea respectivă, dar care nu au optat pentru studiul Religiei în școală (dacă sunt majori) sau

---

³ Înregistrată la CNCD la nr. 5846/06.11.2017.

ai căror părinți nu au optat (în cazul elevilor minori) și față de cadrele didactice (obligate să asiste) și care nu împărtășesc valorile religiei ale cărei valori sunt transmise.

Deși sesizate în mod repetat de către *Asociație*, Ministerul Educației Naționale și inspectoratele școlare nu au dispus încetarea faptelor, sancționate de altfel prin prevederi ale Codului penal și interzise prin prevederile Legii educației și ale Regulamentului de organizare a unităților de învățământ preuniversitar, așa cum am arătat în petiția adresată CNCD.

În data de 20.10.2017 am primit adresa pe care MEN a transmis-o CNCD, înregistrată sub nr. 5175/06.10.2017, ca urmare a petiției noastre. Adresa MEN – formulată incoerent și care nu răspunde sesizării Asociației – cuprinde 3 părți. Într-o primă parte, se invocă excepția de necompetență materială a CNCD, în a doua parte, se „invocă respingerea sesizării” *Asociației* ca inadmisibilă, ca în finalul adresei să se solicite respingerea sesizării ca neîntemeiată.

În continuare, vom răspunde susținerilor MEN din adresa înregistrată la CNCD sub nr. 5175/2017.

Excepția necompetenței materiale a CNCD, invocată de MEN

În motivarea excepției, reprezentanții MEN invocă Decizia nr. 997/2008 a Curții Constituționale a României (în continuare, și CCR). Nu numai că semnatarii adresei citează un pasaj din decizie în afara contextului în care a fost redactat, dar extinde aplicabilitatea dispozițiilor și la acte „administrativ-normative”.

Astfel, în mod eronat, semnatarii adresei susțin că prin Decizia nr. 997/2008 CCR a dispus că CNCD nu poate constata existența unor prevederi de lege discriminatorii și că „dispozițiile deciziei CCR sunt pe deplin aplicabile în ceea ce privește competența CNCD de a califica din punct de vedere legal un act administrativ normativ”.

Vă rugăm să observați că, în Decizia nr. 997/2008, judecătorii CCR apreciază contrariul a ceea ce susțin semnatarii adresei MEN. Cităm din considerentele hotărârii: „Curtea constată că, în vederea îndeplinirii rolului său de garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării, CNCD este chemat să vegheze, printre altele, inclusiv asupra modului în care este respectat acest principiu în conținutul actelor normative. În acest sens, acest organ poate constata existența unor prevederi de lege discriminatorii și își poate exprima opinia în ceea ce privește armonizarea dispozițiilor din cuprinsul actelor normative sau administrative cu principiul nediscriminării”.

Admiterea excepției de neconstituționalitate care a făcut obiectul Deciziei nr. 997/2008 a vizat efectele pe care le-ar produce opiniile CNCD în legătură cu actele normative discriminatorii, și anume încetarea aplicabilității acestor acte normative și chiar aplicarea prin analogie a altor texte de lege care nu se referă la persoana sau grupul social discriminat, așa cum CCR a menționat, atât în considerente, cât și în dispozitivul deciziei invocate.

Acesta este un prim aspect prin care, răspunzând excepției invocate de MEN, vă rugăm să o respingeți ca neîntemeiată.

Sub un alt aspect însă, vă rugăm să observați că oficierea de slujbe și alte servicii religioase în unitățile publice de învățământ din România în timpul programului școlar nu este reglementată prin acte normative, ci este decisă de conducerile unităților publice respective și, pe cale de consecință, CNCD nu este în situația de a se pronunța cu privire la existența unor acte normative discriminatorii, ci a unor fapte de discriminare.

Mai mult, așa cum am menționat în petiția prin care ne-am adresat CNCD, slujbele și serviciile religioase sunt interzise în unitățile publice de învățământ prin prevederile Legii

educației și ale Regulamentului de organizare și funcționare a unităților din învățământul preuniversitar.

În finalul acestei prime părți semnatarii adresei afirmă că „în cauza sesizată, CNCD nu deține competențe, întrucât legea este aceeași pentru toți”, afirmație care concentrează susținerea MEN cu privire la excepția invocată și dă măsura modului în care funcționari și înalți funcționari publici din MEN se raportează la situația reclamată.

Inadmisibilitatea sesizării Asociației, invocată de MEN

Afirmațiile MEN în susținerea inadmisibilității sesizării Asociației sunt incoerente și nu au legătură cu cele susținute în petiția pe care am adresat-o CNCD.

Astfel, în „susținerea” inadmisibilității, MEN reproduce prevederi din Legea educației, din Metodologia privind organizarea predării *Religie*, pasaje din adresa nr. 29703 din 16.02.2015 emisă de MEN pentru respectarea Deciziei nr. 669/2014 a CCR, toate acestea fiind, de fapt, adoptate sau elaborate ca urmare a demersurilor *Asociației*, atât cele în instanțe, finalizate prin Decizia nr. 669/2014 a CNCD, cât și cele adresate MEN și altor autorități și instituții publice.

Este adevărat că actele normative sau administrative din care MEN reproduce prevederi sau pasaje au fost invocate de *Asociație* în sesizarea adresată CNCD, dar ele nu fac obiectul plângerii; au fost folosite, pe de o parte, pentru a arăta că *Religia*, ca materie confesională, este o disciplină facultativă, iar pe de altă parte, pentru a demonstra că unitățile publice de învățământ nu respectă aceste prevederi legale, instituind o presiune de natură religioasă asupra elevilor.

De altfel, nicăieri, în adresa de răspuns adresată CNCD, MEN nu face referire la oficierea de slujbe și servicii religioase în unitățile publice de învățământ, fapte care constituie obiectul petiției noastre și la care MEN ar fi trebuit să se refere explicit. Într-un singur paragraf (penultimul din adresă), MEN se referă la „participarea unor reprezentanți ai cultelor la festivitățile de deschidere a anului școlar”, explicând că „pregătirea și desfășurarea acestor activități este [sic!] gestionată de către conducerile unităților școlare și consiliile de administrație ale acestora”.

Faptul că pregătirea și desfășurarea activităților de deschidere a anului școlar sunt gestionate de conducerile unităților publice de învățământ nu absolvă MEN de vina de a nu dispune măsuri atunci când e sesizat cu privire la încălcări ale drepturilor copiilor în aceste unități de învățământ aflate în subordinea acestei autorități publice.

Solicitarea MEN de respingere a sesizării Asociației ca neîntemeiate

Solicitarea MEN de a respinge sesizarea *Asociației* ca fiind neîntemeiată este exprimată în ultimul paragraf al adresei, însă nu este motivată, autoritatea publică neaplecându-se asupra acestui aspect pe care doar îl enunță.

Vă rugăm să observați că adresa MEN este semnată de domnul Gabriel Liviu Ispas (fiind semnatarul cu funcția cea mai înaltă, dintre cei care semnează – secretar de stat), aflat în conflict de interese raportat la situația reclamată.

În data de 22.02.2015, prin adresa nr. 97, în perioada în care, după publicarea Deciziei nr. 669/2014 a CCR, părinții sau elevii majori care doreau să studieze *Religia* în școli trebuiau să depună o cerere explicită în acest sens, *Asociația* solicita ministrului Educației să dispună încetarea presiunii care se exercita în majoritatea instituțiilor publice de învățământ preuniversitar din România.

Presiunile au fost și sunt exercitate nu numai asupra copiilor și părinților acestora, dar și asupra cadrelor didactice, inspectorilor școlari și funcționarilor MEN. Printre presiunile pe care *Asociația* le semnala se aflau și implicarea în luarea deciziilor a funcționarilor din minister, a inspectorilor școlari sau a cadrelor didactice care au absolvit facultăți de teologie ortodoxă și care au avut nevoie de aprobarea Bisericii Ortodoxe Române pentru a ocupa funcțiile respective, astfel de funcționari fiind în conflict de interese în contextul în care deciziile pe care școlile le iau în aplicarea legii privesc aspecte în legătură cu care biserica are un interes.

Printre funcționarii implicați în acea perioadă, ale căror nume și semnături figurau pe adresele emise de MEN, se afla și domnul Gabriel Liviu Ispas, absolvent de studii teologice, ocupând la vremea respectivă funcția de secretar general adjunct al MEN, aflându-se, astfel, în conflict de interese.

La data la care redactăm prezenta, Gabriel Liviu Ispas este pus sub înavuire pentru săvârșirea unor fapte de corupție în legătura cu funcția pe care o deține în MEN, așa cum rezultă din comunicatul de presă al Direcției Naționale Anticorupție [care poate fi citit aici (<http://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=8469>) accesat la 4 noiembrie 2017].

De asemenea, așa cum am observat în demersurile pe care le-am inițiat și derulat și cum am semnalat în situațiile pe care *Asociația* le-a investigat, răspunsurile la demersurile care privesc drepturile copiilor la libertatea de gândire, de conștiință și de religie sunt concepute, contrar prevederilor legale, de funcționari aflați în conflict de interese. În mai multe cazuri, funcționarii care ar fi fost abilitați legal să semneze răspunsurile la petiții ne-au transmis că li s-a cerut să semneze un răspuns pe care nu l-au conceput (fără să aibă acces la solicitarea căreia i se răspundea), redactat de funcționarii din prima categorie și care urmăreau interesul Bisericii în detrimentul interesului superior al copiilor.

Noua Revistă de Drepturile Omului (...) a alocat un spațiu larg acestei teme. Pentru o mai clară înțelegere a contextului în care este redactată petiția *Asociației* adresată CNCD, în sensul celor reglementate prin art. 68 din Ordinul nr. 144/2008 al Președintelui CNCD, vă rugăm să parcurgeți cele două texte relevante, publicate în nr. 4/2016 și în nr. 1/2017 ale revistei: Emil Moise, „Aplicarea Deciziei Curții Constituționale nr. 669/2014: avatarurile înscrierii la ora de Religie”, respectiv, Emil Moise, „Aplicarea Deciziei Curții Constituționale nr. 669/2014: avatarurile înscrierii la ora de Religie, partea a II-a”.

Articolele menționate pot fi citite/consultate și la următoarele adrese:

(<http://www.revistadrepturileomului.ro/propunere.html>) accesat la 4 noiembrie 2017.

(http://www.revistadrepturileomului.ro/assets/docs/2017_1/NRDO%202017_1_moise.pdf) accesat la 4 noiembrie 2017.

Vă asigurăm de întreaga noastră colaborare și de faptul că demersul nostru nu urmărește decât respectarea legislației naționale și aplicarea acesteia în spiritul promovării interesului superior al copilului în sistemul de educație și nu numai.

Vă rog, Doamne Președinte, să primiți distinsesele mele considerații,

Emil Moise

Președinte al Consiliului Director

***

IV. Hotărârea CNCD, răspuns la Petiția prin care s-a cerut recunoașterea caracterului discriminatoriu al desfășurării de slujbe religioase în școli

HOTĂRÂREA nr. 706 din 06.12.2017

Dosar: 462/2017

Petiția nr: 4511/05.09.2017

Potentă: Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință

Reclamat: Ministerul Educației Naționale

Obiect: nereglementarea modului în care sunt organizate slujbe și alte servicii religioase în incinta școlilor publice

I. Numele, domiciliul și sediul părților

I. 1. Numele și sediul petentei

1.1.1. Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință (...)

I. 2. Numele și sediul reclamatului

1.2.1. Ministerul Educației Naționale (...)

II. Obiectul sesizării și descrierea presupusei fapte de discriminare

2.1. Petenta consideră discriminatorie nereglementarea modului în care sunt organizate slujbe și alte servicii religioase în incinta școlilor publice.

III. Citarea părților

3.1. În temeiul art. 20 alin. (4) din *O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, republicată (în continuare, *O.G. nr. 137/2000*), s-a îndeplinit procedura de citare.

3.2. Părțile au fost citate pentru data de 03.10.2017 (filele 15-16 din dosar).

3.3. La audierea din 03.10.2017 părțile nu s-au prezentat.

3.4. Punctele de vedere ale reclamatului au fost trimise petentei, fiind solicitate concluzii scrise (filele 37-38 din dosar).

IV. Susținerile părților

4.1. Susținerile petentei

4.1.1. Prin petiția înregistrată la CNCD cu nr. 4511/05.09.2017 (filele 1-10 din dosar) petentul arată că școlile publice acceptă oficierea de slujbe și alte servicii religioase în timpul programului școlar, copiii fiind duși într-o sală pentru împărtășanie sau spovedanie, în afara orelor de religie. Nu există o reglementare din partea ministerului reclamat privind modul de organizare a acestor evenimente.

A depus la dosar înscrisuri (filele 11-14 din dosar).

Al doilea exemplar filele 17-33 din dosar.

4.1.2. Prin concluziile scrise depuse la dosar petenta solicită respingerea excepției de necompetență, arătând că obiectul petiției nu este o reglementare legală. Pe fond, menține cele arătate anterior.

4.2. Susținerile reclamatului

Prin adresa înregistrată la CNCD cu nr. 5175/06.10.2017 (filele 33-36 din dosar) partea reclamată arată următoarele:

- invocă excepția de necompetență materială a CNCD, pe baza Deciziei nr. 997/2008 a Curții Constituționale;
- includerea orelor de religie ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun, nu încalcă dreptul la libertatea conștiinței.

Prezența reprezentanților cultelor la festivitățile de deschidere a anului școlar este gestionată de conducerile unităților școlare și consiliile de administrație.

V. Motivele de fapt și de drept

5.1. Colegiul director constată că în cadrul unor instituții de învățământ de stat, în afara orelor de religie, se oficiază slujbe și se acordă diferite servicii religioase în timpul programului școlar. Nu există o reglementare din partea reclamatului privind modul în care astfel de evenimente pot fi organizate în instituțiile publice de învățământ. Totodată se constată că petentul nu a probat existența unor situații în care la aceste evenimente ar fi fost obligate persoane să participe contrar convingerilor lor.

5.2. Colegiul director respinge excepția de necompetență materială invocată de partea reclamată, întrucât nu se supune analizei caracterul discriminatoriu al unei anumite legi.

5.3. Având în vedere faptul că petentul nu a prezentat cazuri concrete în care elevii ar fi fost obligați să participe la evenimente religioase în școală fără acordul părinților, Colegiul director poate analiza doar unele principii relevante, nu o anumită faptă de discriminare.

5.4. Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, „în societățile democratice, în care coexistă mai multe religii în cadrul aceleiași populații, poate fi necesar să se introducă restricții privind libertatea de gândire, de conștiință și de religie, având ca scop concilierea intereselor diverselor grupuri de a asigura respectarea fiecărei credințe”, însă statul are rolul de a fi un regulator neutru și imparțial, el trebuie să realizeze ordinea publică, armonia religioasă și toleranța într-o societate democratică (*Grzelak c. Poloniei*, 15 iunie 2010). Discriminarea pe criteriul religiei sau convingerii înseamnă că statul eșuează în a fi neutru. Neutralitatea statului față de culte este o obligație (*Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas și alții c. Austriei*, 31 iulie 2008).

5.5. Curtea Constituțională a României, prin Decizia nr. 669/12.11.2014 arată:

„19. Curtea constată că Legea fundamentală garantează părinților dreptul la îngrijirea și educarea copiilor lor și cuprinde dreptul la educarea religioasă. De aceea, este primordial dreptul acestora de a transmite copiilor convingerile proprii legate de probleme religioase. De asemenea, părinții au dreptul de a-și tine departe copiii de convingeri religioase. Însă acest drept de educare nu aparține exclusiv părinților, statul, căruia i s-a încredințat controlul asupra întregului sistem școlar, asumându-și în mod autonom și concurent o misiune proprie de educare, corelativă cu cea a părinților. Rezultă că, pe de o parte, există o obligație negativă a statului de a nu interveni în formarea sau aderarea la o convingere sau credință religioasă, iar, pe de altă parte, există și obligația pozitivă potrivit căreia, în măsura în care persoana se manifestă în sensul studierii sau receptării învățăturilor unui anumit cult sau credință religioasă, să creeze cadrul legislativ și instituțional necesar exercitării drepturilor prevăzute de art. 29 și art. 32 din Constituție. Însă, în niciun caz o persoană nu poate fi pusă *ab initio* în situația de a-și apăra sau proteja libertatea conștiinței, pentru că o asemenea abordare ar contraveni obligației negative a statului, care, în virtutea acestei obligații, nu poate impune studierea religiei. Așa fiind, *numai după exprimarea dorinței* elevului major, respectiv a părinților sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor, de a-și însuși prin studiu preceptele

specifice unui anumit cult religios intervine obligația pozitivă a statului de a asigura cadrul necesar menționat. În adoptarea reglementărilor sale în domeniul învățământului, legiuitorul trebuie să țină seama de faptul că art. 29 alin. (6) din Constituție garantează dreptul la învățământul religios și nu obligația de a frecventa cursuri de religie. Sub acest aspect, manifestarea liberă a opțiunilor implică în mod necesar inițiativa proprie a persoanei în sensul frecventării disciplinei Religie, iar nu consimțire tacită sau refuzul expres. Expriarea unei opinii din perspectiva prevederilor constituționale referitoare la libertatea conștiinței și a religiei aplicabile în domeniul învățământului religios trebuie să aibă întotdeauna un sens pozitiv (persoana alege să studieze religia), iar nu un sens negativ (persoana alege să nu studieze religia), întrucât, în cea de-a doua ipoteză, persoana este prezumată ca manifestând deja opțiunea de a studia, fiind nevoită să acționeze ulterior pentru excluderea sa din grupul de studiu. Or, o atare reglementare nu reprezintă altceva decât o constrângere a persoanei în manifestarea unei opțiuni, ceea ce *de plano*, contravine libertății conștiinței consacrată de Constituție.

20. Curtea Constituțională constată că școala trebuie să fie deschisă pentru idei și valori religioase, deoarece, potrivit dispozițiilor art. 29 alin. (2) din Constituție, statul garantează libertatea conștiinței care trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

21. De aceea, statului îi este interzis să adopte soluții legislative care pot fi interpretate ca fiind lipsite de respect față de convingerile religioase sau filozofice ale părinților, motiv pentru care organizarea activității școlare trebuie să se subordoneze atingerii unui scop de conciliere în exercitarea funcțiilor pe care și le asumă în procesul de educație și de predare a religiei cu respectarea dreptului părinților de a asigura educația în conformitate cu propriile convingeri religioase. Ca parte a sistemului constituțional de valori, libertății de conștiință religioase îi este atribuit imperativul toleranței, în special în relație cu demnitatea umană garantată de art.1 alin. (3) din Legea fundamentală, ce domină ca valoare supremă întregul sistem de valori. Acest motiv exclude, de principiu, ca activitățile și comportamentele ce izvorăsc dintr-o anumită atitudine de credință ori de convingeri filozofice non-religioase să fie supuse sancțiunilor pe care statul le prevede pentru un asemenea comportament, indiferent de motivațiile de credință ale persoanei în cauză.

22. Pentru a fi pe deplin respectată libertatea de conștiință și religie, care implică libertatea de a aparține sau nu vreunei religii, consacrate de art. 29 alin. (1), (2) și (6) din Constituție, legiuitorul este ținut de o obligație de neutralitate și imparțialitate. Această obligație este realizată în situația în care statul veghează la respectarea acestor libertăți, consacrand posibilitatea părinților, reprezentanților legali ai elevilor minori, respectiv posibilitatea elevilor majori, de a solicita participarea la orele de religie”.

5.6. În consecință, *OMECS nr. 5232/2015*, la art. 3 alin. (1), prevede: „părinții/tutorii legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevii majori care doresc să își exercite dreptul de a participa la ora de Religie își exprimă opțiunea în scris, într-o cerere adresată unității de învățământ, în care precizează și numele cultului solicitat”.

5.7. Având în vedere aceste aspecte, Colegiul director recomandă reclamatului să elaboreze o normă juridică care reglementează activitățile cu caracter religios în unitățile de învățământ preuniversitar, respectând următoarele condiții: părinții/tutorii legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevii majori au libertatea de a participa sau nu la aceste activități fără consecințe disciplinare sau de altă natură, se manifestă respect reciproc între diferitele religii în spiritul ecumenismului, decizia organizării unor astfel de evenimente aparține Consiliului de Administrație al școlii.

5.8. Colegiul director apreciază că în măsura în care participarea la activitățile cu caracter religios în învățământul preuniversitar se desfășoară fără acordul prealabil al părinților/tutorilor legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevilor majori, având caracter obligatoriu, cu consecințe disciplinare sau de altă natură, fapta reprezintă discriminare.

Față de cele de mai sus, în temeiul art. 20 alin. (2) din *O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare*, republicată, cu unanimitatea membrilor prezenți la ședință.

COLEGIUL DIRECTOR HOTĂRĂȘTE:

1. respinge excepția de necompetență materială conform art. 28-32 din *Procedura internă de soluționarea petițiilor și sesizărilor* (cu unanimitatea membrilor prezenți la ședință);

2. recomandă reclamatului să elaboreze o normă juridică care reglementează activitățile cu caracter religios în unitățile de învățământ preuniversitar, respectând următoarele condiții: părinții/tutorii legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevii majori au libertatea de a participa sau nu la aceste activități fără consecințe disciplinare sau de altă natură, se manifestă respect reciproc între diferitele religii în spiritul ecumenismului, decizia organizării unor astfel de evenimente aparține Consiliului de Administrație al școlii (cu 6 voturi pentru și 1 împotriva a membrilor prezenți la ședință);

3. în măsura în care participarea la activitățile cu caracter religios în învățământul preuniversitar se desfășoară fără acordul prealabil al părinților/tutorilor legal instituți ai elevilor minori, respectiv elevilor majori, având caracter obligatoriu, cu consecințe disciplinare sau de altă natură, fapta reprezintă discriminare (cu 6 voturi pentru și 1 împotriva a membrilor prezenți la ședință);

4. o copie a prezentei hotărâri se va comunica părților (cu unanimitatea membrilor prezenți la ședință).

Membrii Colegiului Director prezenți la ședință: Asztalos Csaba Ferenc, Bertzi Theodora, Gheorghiu Luminița, Haller István, Popa Claudia Sorina, Sandu Tatiana Veronica.

***

V. Plângerea în contencios administrativ a Asociației Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință în urma Hotărârii CNCD nr. 706 din 06.12.2017

Doamnei Președinte a Curții de Apel București

(...)

PLÂNGERE ÎN CONTENCIOS ADMINISTRATIV,

în temeiul prevederilor Constituției României, ale legii 554/2004 a contenciosului administrativ și ale O.G. 137/2000,

împotriva Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) [...] în vederea I. constatării nelegalității și anulării Hotărârii nr. 706/06.12.2017 și astfel în vederea II. recunoașterii situației discriminatorii create prin oficierea slujbelor religioase – la începutul și în cursul anului școlar – în unitățile publice de învățământ din România.

În continuare, ne vom susține prezenta cerere prezentând distinct, în prima parte, cele două paliere de interes juridic, situațiile *de facto* și *de jure*, iar în partea a doua vom critica nelegalitatea hotărârii CNCD.

Prima parte

În fapt,

În data de 05.09.2017 am adresat CNCD o petiție, în numele *Asociației*, dar și în interes personal, înregistrată la această autoritate sub nr. 4511. Prin petiție am rugat CNCD ca, în baza atribuțiilor legale pe care le are, să confirme și să sancționeze discriminarea creată prin oficierea slujbelor și a altor servicii religioase – la începutul și în cursul anului școlar – în unitățile publice de învățământ din România. Ca urmare a petiției a fost constituit Dosarul nr. 462/2017.

Întrucât faptele reclamate sunt săvârșite în majoritatea unităților publice de învățământ, iar *Asociația* a sesizat în mai multe rânduri Ministerul Educației Naționale (în continuare, și MEN) cu privire la această problemă, autoritatea centrală a avut calitatea de reclamat în petiția noastră adresată CNCD.

De aceea, în conformitate cu prevederile art. 78 C.proc.civ., lăsăm la aprecierea instanței introducerea în proces a Ministerului Educației Naționale, cu sediul în str. Gen. Berthelot, nr. 28-30, Sector 1, București și astfel vă rugăm ca, în cazul în care veți decide afirmativ, hotărârea ce o veți adopta să fie opozabilă și acestei autorități publice.

Așa cum am arătat în petiția adresată CNCD, oficierea de slujbe și alte servicii religioase în unitățile publice de învățământ constituie o discriminare față de elevii care sunt crescuți acasă în altă confesiune, în familii agnostice, sau non-teiste și chiar elevii crescuți în confesiunea respectivă, dar care nu au optat pentru studiul Religiei în școală (dacă sunt majori) sau ai căror părinți nu au optat (în cazul elevilor minori) și față de cadrele didactice (obligate să asiste) și care nu împărtășesc valorile religiei ale cărei valori sunt transmise.

Deși sesizați în mod repetat de către *Asociație*, Ministerul Educației Naționale și inspectoratele școlare nu au dispus încetarea faptelor, sancționate de altfel prin prevederi ale Codului penal și interzise prin prevederile Legii educației și ale Regulamentului de organizare și funcționare a unităților de învățământ preuniversitar (ROFUIP), așa cum am arătat în petiția adresată CNCD.

În data de 20.10.2017 am primit adresa pe care MEN a transmis-o CNCD, înregistrată sub nr. 5175/06.10.2017, ca urmare a petiției noastre, iar în data de 06.11.2017 am trimis CNCD răspunsul nostru la adresa MEN, înregistrat la această autoritate la nr. 5846/06.11.2017.

În data de 18.12.2017 am primit Hotărârea nr. 706/06.12.2017 a CNCD.

Deși petiția adresată CNCD este foarte clară, urmărind, de asemenea, palierele de fapt și de drept, însoțită de documente doveditoare și de o decizie a Ministerului Educației din Moldova prin care se dispune eliminarea unei discriminări identice celei sesizate de noi în România și deși am răspuns adresei MEN formulate incoerent, semnată de funcționari publici aflați în conflict de interese, Hotărârea nr. 706/2017 a CNCD este nelegală, nu răspunde decât cererii *Asociației* (fără a răspunde solicitării explicite a acesteia, așa cum am formulat-o, și ignoră cererea adresată de mine în nume personal.

În continuare, vom detalia motivele pe care le-am invocat în petiția către CNCD și motivele de nelegalitate pentru care vă rugăm să anulați Hotărârea nr. 706 rugându-vă, totodată, să constatați situația discriminatorie creată și să dispuneți sancționarea și încetarea acesteia.

Petiția a fost susținută în special cu referire la drepturile copiilor, însă, în ce mă privește (și în ce privește cadrele didactice aflate în situații similare), referințele legale au în vedere prevederile privind drepturile omului.

Astfel, urmărind interesul superior al copiilor, luând în considerare prevederile internaționale, constituționale și naționale privind drepturile copiilor cu referire, în special, la dreptul la egalitate în fața legii, dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și dreptul la educație, am solicitat CNCD să confirme și să sancționeze discriminarea creată prin oficierea slujbelor religioase – la începutul și în cursul anului școlar – în unitățile publice de învățământ din România.

Deoarece în toate unitățile publice de învățământ în care am predat în cei 16 ani de activitate didactică s-au oficiat astfel de slujbe și servicii religioase la care, alături de elevi/eleve, fiind organizate în timpul programului școlar, sunt obligate să participe și cadrele didactice, și cum aceste cadre didactice sunt obligate să participe la deschiderea anului școlar după formula religioasă – ceea ce arată că impactul concret al marginalizării și vulnerabilizării reprezintă o discriminare directă – am solicitat CNCD să se pronunțe și cu referire la discriminarea cadrelor didactice aflate în această situație, inclusiv cu privire la discriminarea mea.

Am prezentat presiunile de tot felul la care am fost supus, sugestiile privind eventuala mea moarte, reclamațiile, jignirile, anchete în școală împotriva mea, amenințări, inclusiv amenințări publice cum au fost (printre altele) cele proferate de juristul Episcopiei Buzăului și Vrancei, în numele acestei entități, și o plângere penală împotriva mea, semnată de episcopul Buzăului și Vrancei și de juristul Episcopiei (Dosarul nr. 2417P/2006, Parchetul de pe lângă Judecătoria Buzău).

De asemenea, am amintit cazul notoriu al profesorului de cultură civică, istorie și geografie, Emil Marcu, care în anul 2007 a fost nevoit să părăsească școala și comunitatea din comuna Boghești, județul Vrancea, pentru că a fost marginalizat de colegi și de săteni, deoarece nu a vrut să sărute crucea întinsă în acest scop de preotul care oficia o slujbă, în incinta școlii, în timpul programului școlar, cu ocazia deschiderii anului școlar 2006-2007 [despre caz se poate citi aici (<http://evz.ro/dascal-exilat-fiindca-n-a-pupat-crucea-428771.html>) accesat la 2 ianuarie 2018].

În acest sens, am arătat că oficierea de slujbe religioase la începutul și în cursul anului școlar reprezintă un act de discriminare și față de cadrele didactice care nu participă sau/și se opun acestor practici ilegale, ducând la marginalizarea lor și la punerea lor într-o situație vulnerabilă, situații care reprezintă chiar esența discriminării.

Pentru o mai bună lămurire a contextului, în petiția adresată CNCD am arătat, de asemenea, că singura posibilitate de transmitere a valorilor religioase prin intermediul unităților publice de învățământ este ora de Religie, strict reglementată prin prevederi ale legii educației, lege organică specială, dar și prin prevederi internaționale care stabilesc principii privind conținutul programelor școlare pentru materia Religie când este predată confesional, cum este cazul României. În plus, prin Decizia nr. 669/2014 a Curții Constituționale s-a statuat că transmiterea acestor valori se face numai către elevii ai căror părinți au solicitat explicit studiul Religiei, printr-o cerere scrisă, sau către elevii majori care au depus o astfel de solicitare.

Oficierea de slujbe sau servicii religioase în cadrul unităților publice de învățământ nu numai că nu este permisă prin act normativ, dar este sancționată ca infracțiune prin prevederile Codului penal (art. 381) și este interzisă explicit prin prevederile art. 7 alin. (1) din Legea învățământului nr. 1/2011 și ale art. 4 din ROFUIP, aprobat prin Ordinul Ministrului

Educației nr. 5115/2014: „în unitățile, în instituțiile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale sunt interzise activitățile de natură politică și prozelitismul religios”, respectiv „unitățile de învățământ se organizează și funcționează independent de orice ingerințe religioase, în incinta acestora fiind interzise organizarea și desfășurarea activităților de prozelitism religios”.

Întrucât, în mod clar și evident, oficierea de slujbe religioase în unitățile publice de învățământ are natura unui act de prozelitism religios, aceasta constituie o discriminare față de elevii care sunt crescuți acasă în altă confesiune, în familii agnostice, sau non-teiste și chiar elevii crescuți în confesiunea respectivă, dar care nu au optat pentru studiul Religiei în școală (dacă sunt majori) sau ai căror părinți nu au optat (în cazul elevilor minori) și față de cadrele didactice (obligate să asiste) și care nu împărtășesc valorile religiei ale cărei valori sunt transmise.

De drept,

Principalul act pe care l-am avut în vedere în susținerea petiției adresate CNCD îl reprezintă Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (*Convenția*), cu trimitere, în special, la art. 2, 3, 14, 28 și 29 (nediscriminarea, interesul superior al copilului, dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, dreptul copilului la educație, respectiv scopurile educației).

Convenția a fost adoptată la 20.11.1989 și a fost ratificată de România prin Legea nr. 18/1990, republicată (M.Of. nr. 314 din 13 iunie 2001).

Nediscriminarea este considerată de Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului ca un principiu general, cu o importanță fundamentală pentru implementarea Convenției în întregul ei. Principiul nediscriminării este afirmat în art. 2 care, la pct. 1, statuează că statele se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în Convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de (printre altele) religie, iar la pct. 2 obligă statele să ia toate măsurile de protecție a copilului împotriva oricărei forme de discriminare.

Articolul 14 al *Convenției* impune statelor părți respectarea dreptului copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie.

Interesul superior al copilului este statuat ca principiu general în art. 3 al *Convenției*, iar art. 2 alin. (4) din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului prevede că principiul interesului superior al copilului va prevala în toate demersurile și deciziile care privesc copiii, întreprinse de autoritățile publice și de organismele private autorizate, precum și în cauzele soluționate de instanțele judecătorești.

Articolul 28 al *Convenției* menționează că statele asigură exercitarea dreptului la educație pe baza egalității de șanse și sunt de acord, în baza art. 29, că educația copilului trebuie să urmărească cultivarea respectului pentru drepturile ființei umane și libertățile fundamentale și totodată pregătirea copilului să îi permită să-și asume responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, de pace, de toleranță, de prietenie între grupurile etnice, naționale și religioase.

Așa cum este reglementat în cuprinsul acestui important act internațional, nici o dispoziție din Convenție nu aduce atingere prevederilor mai favorabile pentru realizarea acestor drepturi ale copilului care pot figura: a) în legislația unui stat parte sau b) în dreptul internațional în vigoare pentru statul respectiv (art. 41).

Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a definit discriminarea ca implicând „orice diferențiere, excludere, restricție sau preferință bazate pe motive de (printre altele) religie, ce

au ca scop sau efect anularea sau împiedicarea recunoașterii, deținerii sau exercitării de către toate persoanele, a tuturor drepturilor și libertăților, în mod egal”.

În România, principiul nediscriminării a fost statuat prin prevederile art. 4 și 16 din Constituție, iar transpunerea în legislația națională s-a făcut prin O.G. nr. 137/2000, dar și prin alte legi specifice situației reclamate în prezenta, precum Legea nr. 272/2004, sau legislația privind educația.

Principiul egalității între cetățeni, al excluderii privilegiilor și discriminării sunt garantate în special în exercitarea (printre altele) a dreptului la educație și la pregătire profesională [art. 1 alin. (2) lit. e) pct. (v) din O.G. nr. 137/2000 care, conform art. 3 lit. d), se aplică tuturor persoanelor fizice sau juridice, publice sau private, precum și instituțiilor publice cu atribuții în ceea ce privește sistemul educațional].

În conformitate cu prevederile art. 9 și 14 ale Convenției europene a drepturilor omului,

9.1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; 14. Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, religie (...)

iar în conformitate cu prevederile art. 1 al Protocolului nr. 12 la *Convenția Europeană*,

1.1. Exercițarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe (...) religie. 1.2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

Prin art. 3 lit. d) și a) din *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului*, adoptată la Paris la 14 decembrie 1964, ratificată de România prin Decretul nr. 149/1964, pentru a elimina sau preveni orice discriminare, statele participante își iau angajamentul să nu admită, în cazul unui ajutor eventual, dat sub orice formă, de către autoritățile publice instituțiilor de învățământ, nici o preferință sau restricție bazate exclusiv pe faptul că elevii/elevele aparțin unui grup determinat și totodată să abroge orice dispoziții legislative și administrative și să pună capăt oricăror practici administrative care ar comporta o discriminare în domeniul învățământului.

În jurisprudența *Curții Europene a Drepturilor Omului*, dar și a instanțelor din România, s-a desprins obligația statului de a se abține să impună credințe în locurile în care persoanele sunt dependente de el sau în locurile în care asemenea persoane sunt deosebit de vulnerabile. Școlarizarea copiilor reprezintă un sector deosebit de sensibil deoarece, în acest caz, puterea de constrângere a statului este impusă unor spirite fără capacitatea critică – după nivelul de maturitate al fiecărui copil – care permite distanțarea față de mesajul rezultând din preferința manifestată de stat în materie religioasă.

Partea a doua

Analiza și criticarea, ca nelegală, a Hotărârii nr. 706/2017 a CNCD (în continuare, și *Hotărârea 706*)

În primul rând,

deși petiția pe care am adresat-o CNCD este exprimată, în mod explicit, atât în nume personal, cât și în numele organizației neguvernamentale pe care o reprezint în calitate de președinte, în *Hotărârea 706*, la rubrica „Petentă”, este trecută doar Asociația Solidaritatea pentru Libertatea de Conștiință. Acest aspect nu este lipsit de relevanță în speța dedusă judecății, deoarece petiția avea ca obiect discriminarea copiilor (și a părinților acestora), dar și discriminarea cadrelor didactice, inclusiv a mea – în această (ultimă) calitate. După cum vom

arăta (*infra*), CNCD refuză, în mod deliberat, să răspundă și la acest al doilea capăt de cerere, deși legea îi creează o obligație fermă în a rezolva petiția unei persoane care i se adresează. Procedând astfel, practic, CNCD îmi neagă dreptul la petiționare, drept fundamental statuat prin prevederile Constituției României (art. 51), prin prevederile legislației privind soluționarea petițiilor și ale O.G. nr. 137/2000.

În al doilea rând,

deși obiectul petiției a fost exprimat clar și explicit atât în partea introductivă a petiției, cât și în finalul acesteia, iar argumentele și mijloacele de probă au susținut cu asupra măsurii obiectului anunțat, și anume discriminarea creată prin oficierea slujbelor și a altor servicii religioase în unitățile publice de învățământ din România, în *Hotărârea 706*, la rubrica „Obiect”, este trecut „Nereglementarea modului în care sunt organizate slujbe și alte servicii religioase în școlile publice”.

Din nou, nici acest aspect nu este lipsit de relevanță, nu numai pentru că nu acesta era obiectul petiției adresate CNCD, ci și pentru faptul că, așa cum am arătat în petiție, atât legiuitorul principal, parlamentul, prin legea educației, cât și Ministerul Educației Naționale, prin Regulamentul de organizare și funcționare a unităților publice din învățământul preuniversitar au reglementat explicit interzicerea manifestărilor religioase în unitățile publice de învățământ. Încălcarea acestor reglementări de către unii/unele din directorii/directoarele unităților publice de învățământ constituie abuzuri, dar totodată și discriminare, iar pentru acest din urmă motiv ne-am adresat CNCD. Noua titulatură sugerează un fel de antepunonunțare.

Relevanța acestei schimbări nelegale de obiect operată de CNCD constă și în faptul că, așa cum vom detalia (*infra*), (din nou) în mod deliberat această autoritate refuză să răspundă petiției așa cum a fost formulată.

De asemenea, la pct. 3.2, respectiv 3.3 din hotărâre, CNCD menționează că părțile au fost citate pentru data de 03.10.2017 și că nu s-au prezentat. Menționăm că nici *Asociația* și nici eu nu am primit citații la sediu, respectiv la adresa de domiciliu și nici prin e-mail.

Pe fondul Hotărârii 706,

CNCD nu a depus eforturi pentru a soluționa petiția adresată de noi.

Astfel, mai întâi,

CNCD nu face decât să citeze din Decizia nr. 669/2014 a Curții Constituționale și din OMECS nr. 5232/2015. Pasajele din aceste două acte nu au relevanță în cauza dedusă soluționării.

Ambele acte din care CNCD citează, Decizia nr. 669/2014 a CCR și OMECS nr. 5232, au fost elaborate sau adoptate ca urmare a demersurilor *Asociației* sau ale mele, în calitate de părinte, și au necesitat ani de investigații, demersuri, eforturi. Acestea și hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza *Grzelak c. Poloniei* au fost invocate de noi în petițiile adresate CNCD, cea care a făcut obiectul hotărârii contestate în prezenta și o alta, cu un obiect similar, aflată pe rolul CNCD.

De asemenea, elaborarea, redactarea și demersurile susținute în vederea adoptării O.G. nr. 137/200 și a altor acte normative în domeniul combaterii discriminării au fost rodul muncii (și a) unuia dintre membrii colegiului de conducere a *Asociației* (...).

În al doilea rând,

CNCD apreciază, în mod greșit, că nu poate analiza o anumită faptă de discriminare, ci „doar unele principii relevante”, deoarece „petentul” nu ar fi prezentat cazuri concrete în care

elevii ar fi fost obligați să participe la evenimente religioase în școală fără acordul părinților (pct. 5.3. din Hotărâre).

Cu privire la acest aspect apreciem că afirmația CNCD este inadecvată speței cu care a fost investită.

Suținerea CNCD este în contradicție cu rolul pe care această autoritate îl are în identificarea, confirmarea și sancționarea faptelor de discriminare. Petiția noastră este concentrată tocmai pe acest aspect: obligarea copiilor și a cadrelor didactice să participe la ceremoniile cu caracter religios. Această obligație, cum am probat în petiția adresată CNCD este susținută prin faptul că aceste ceremonii religioase sunt aprobate și ținute în instituții publice de învățământ, contrar prevederilor legale explicite, în timpul programului școlar. Acordul părinților nu are nicio relevanță în această chestiune: nu trebuie să ai acordul părinților pentru a încălca prevederile legale imperative, cu atât mai puțin când este vorba de dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie, reglementat special prin Convenția ONU privind Drepturile Copilului (inclusiv în relația cu părinții), act internațional pe baza căruia noi ne-am susținut petiția.

Dacă însă am trece peste acest aspect (de netrecut, de altfel) și dacă CNCD chiar ar fi dorit să lămurească această problematică, ar fi trebuit să pună în sarcina Ministerului Educației Naționale probarea existenței unor astfel de acorduri, în virtutea reglementărilor care statuează inversarea sarcinii probei, în conformitate cu prevederile art. 20 alin. (6) din O.G. nr. 137/2000, republicată, prevederi preluate și în art. 27 alin. (4) din același act normativ, cu referire la sesizarea instanței de judecată.

Am menționat în petiția noastră faptul că, în urma audienței din 01.11.2016, ministrul Educației a dispus, în aplicarea legislației privind educația, ca în școli să nu se mai officieze slujbe religioase – decizia ministrului, sabotată din interiorul ministerului, nu a fost transmisă către inspectoratele școlare, acesta urmând să fie schimbat odată cu aflarea rezultatelor alegerilor parlamentare din decembrie 2016.

Nu este lipsit de relevanță că la deschiderea anului școlar 2016-2017 la care au participat ministrul Educației Naționale și Președintele României, la Colegiul Național „Mihai Eminescu” din București nu s-a oficiat slujbă religioasă, contrar obișnuinței, nelegale, din anii precedenți și a altor unități publice de învățământ. De asemenea, tot contrar obișnuinței nelegale, la deschiderea anului universitar 2017/2018, la Universitatea Ovidius din Constanța, la care a participat Președintele României, Administrația prezidențială a solicitat să se renunțe la oficierea slujbelor religioase, iar solicitarea a fost soluționată favorabil, conform legii [informațiile pot fi citite și aici (<http://evz.ro/premiera-iohannis-interzis-slujba-religioasa.html>) accesat la 2 ianuarie 2018].

Apoi, în petiția către CNCD am menționat că o petiție cu un conținut similar a fost adresată Camerei Deputaților de Uniunea Bisericilor Creștine după Evanghelie din România, prin adresa nr. 494/19.02.2015. Acest aspect era foarte important în analiza petiției noastre și ar fi fost suficient pentru a înlătura dubiile membrilor CNCD cu privire la „reclamarea situației de către părinți”.

În petiție a fost prezentat cazul profesorului Emil Marcu, menționat (*supra*), dar și cazul meu, însă CNCD nu a răspuns și capătului de cerere al *Asociației* referitor la discriminarea cadrelor didactice, cum nu a răspuns nici petiției adresate de mine în nume personal.

Totodată, în contextual colaborării CNCD cu organizații neguvernamentale (inclusiv cu reprezentanți ai *Asociației* noastre), în situația în care unii dintre membri CNCD provin din

societatea civilă, la recomandarea și susținerea acesteia, este surprinzătoare această afirmație din hotărârea CNCD, privind lipsa „cazurilor concrete (...)”.

În plus, în răspunsul transmis de noi CNCD ca urmare a notelor Ministerului Educației Naționale, am menționat două dintre articolele publicate în Noua Revistă de Drepturile Omului în care am prezentat situația privind presiunile de natură religioasă din sistemul public de învățământ preuniversitar din România. Multe alte cazuri și situații au fost prezentate în revistă, dar și în alte reviste de specialitate din România sau din străinătate. Articolele menționate pot fi citite/consultate în numerele 4/2016, respectiv 1/2017 ale revistei.

În al treilea rând,

Deși Asociația și subsemnatul, în nume personal, am solicitat CNCD ca, în baza atribuțiilor legale pe care le are, să confirme și să sancționeze discriminarea creată prin oficierea slujbelor și a altor servicii religioase în unitățile publice de învățământ din România, CNCD (atât în motivarea hotărârii, cât și în dispozitiv) recomandă Ministerului Educației Naționale „să elaboreze o normă juridică care reglementează activitățile cu caracter religios în unitățile de învățământ preuniversitar (...)”.

Așa cum am menționat *supra*, CNCD recomandă Ministerului Educației Naționale să elaboreze o normă juridică contrară prevederilor legale.

Singura posibilitate de transmitere a valorilor religioase prin intermediul unităților publice de învățământ este ora de Religie, strict reglementată prin prevederi ale legii educației, lege organică specială, dar și prin prevederi internaționale care stabilesc principii privind conținutul programelor școlare pentru materia confesională Religie. În plus, prin Decizia nr. 669/2014 a Curții Constituționale, s-a statuat că transmiterea acestor valori se face numai către elevii ai căror părinți au solicitat explicit studiul Religiei, printr-o cerere scrisă, sau către elevii majori care au depus o astfel de solicitare.

Oficierea de slujbe sau servicii religioase în cadrul unităților publice de învățământ nu numai că nu este permisă prin act normativ, dar este sancționată ca infracțiune prin prevederile Codului penal (art. 381) și este interzisă explicit prin prevederile art. 7 alin. (1) din Legea nr. 1/2011 a învățământului și ale art. 4 din ROFUIP, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației nr. 5115/2014, citat mai sus.

În al patrulea rând,

CNCD decide că faptele sesizate reprezintă discriminare doar „în măsura în care participarea la activitățile cu caracter religios în învățământul preuniversitar se desfășoară fără acordul prealabil al părinților elevilor minori, respectiv al elevilor majori, având caracter obligatoriu, cu consecințe disciplinare sau de altă natură”.

Vă rugăm să observați că CNCD apreciază că pentru a fi discriminare, o faptă trebuie să îndeplinească anumite condiții restrictive, neprevăzute de lege (faptele să se desfășoare fără acordul părinților, să aibă consecințe disciplinare sau de altă natură).

O astfel de adăugare la lege este în detrimentul eforturilor pentru combaterea discriminării și nu în susținerea acestora, contrar atribuțiilor legale ale CNCD și contrar a ceea ce ne-am așteptat omenește de la membrii Colegiului.

În concluzie,

Convinsă de justetea cauzelor pentru care militează – respectarea dreptului copilului la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și asigurarea unui mediu de educație demn – Asociația vă adresează rugămintea ca, în conformitate cu prevederile art. 1 alin. (1), ale art. 2 alin. (1) lit. a) și s), ale art. 8 alin. (1), ale art. 18 din Legea nr. 554/2004 a contenciosului

administrativ, să anulați, ca nelegală, Hotărârea nr. 706/2017 a CNCD și, în conformitate cu prevederile Constituției României, ale O.G. nr. 137/2000, ale legislației naționale și internaționale privind drepturile copilului și ale legislației educației, să confirmați situația discriminatorie, pe motive de conștiință și de apartenență religioasă reclamată în prezenta și să o sancționați, astfel încât în unitățile publice de învățământ din România să se respecte dreptul fundamental al copilului la egalitate de tratament, în legătură cu dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie și astfel, legat de cele sesizate în prezenta, să nu se mai officieze servicii religioase în incinta unităților publice de învățământ la începutul sau în timpul anului școlar.

În conexiune cu această cerere, vă rugăm să confirmați discriminarea mea (și a cadrelor didactice aflate în situații similare) prin ținerea de slujbe religioase în școli.

Prin solicitarea organizației și a mea dorim să ajutăm la identificarea punctelor vulnerabile în modul de protecție și respectare a drepturilor copilului în sistemul public de educație, aducându-ne aportul, ca reprezentanți ai societății civile, la succesul în promovarea toleranței și a drepturilor ființei umane.

Vă asigurăm de întreaga noastră colaborare și de faptul că demersul nostru nu urmărește decât respectarea legislației naționale și aplicarea acesteia în spiritul promovării interesului superior al copilului în sistemul de educație și nu numai.

La exemplarul pentru instanță anexăm:

Petiția către CNCD;

Hotărârea nr. 706/2017 a CNCD;

Anexa link-uri către articole în care se menționează oficierea de slujbe religioase la începutul anului școlar 2016-2017 – sunt și comunicate de presă în care, în unele orașe, sunt raportate astfel de ceremonii religioase în toate unitățile publice de învățământ, cum, de asemenea, sunt și fotografiile sau filmări de la evenimente;

Adresa prin care, referindu-se la deschiderea anului școlar 2014-2015, Ministerul Educației din Republica Moldova a solicitat directorilor unităților publice de învățământ ca, în respectarea prevederilor legii educației și ale art. 14 din Convenția privind Drepturile Copiilor, să excludă ritualurile religioase din organizarea evenimentelor școlare.

Celelalte părți din proces au primit documentele atașate.

Anexăm un exemplar din prezenta cerere și pentru Ministerul Educației, în cazul în care instanța va decide introducerea în cauză (celelalte documente au fost primite de MEN în corespondența cu CNCD).

Anexăm chitanțele de plată a taxei de timbre judiciar (...).

Vă rog, Doamnă Președintă, să primiți distinssele mele considerații,

Emil Moise

Președinte al Colegiului Director

Emil Moise,

Str. (...).